

Tysklands illustratører

Die Buchillustration in Deutschland, Österreich und der Schweiz seit 1945. Ein Handbuch. Herausgegeben von Wolfgang Tiessen. Mit einem einleitenden Essay von Hans Adolf Halbey. Verlag der Buchhandlung Wolfgang Tiessen, Neu-Isenburg, 1968. DM 116.-.

Som en meget velkommen tilføjelse til den foranstående artikel om de senere års tyske bogkunst ligger på redaktionens bord en bog, der udelukkende omhandler de sidste tyve års illustrationskunst. Et rigt udvalg af gengivelser, som gør det muligt at danne sig et samlet billede, noget der for de fleste ellers ville være umuligt.

Men om noget ensartet karaktertræk er der ikke tale. Dels hører Østrig og Schweiz naturligt med i det tyske sprogområde. Dels er det delte Tyskland så stort, at mange strømninger har påvirket det. Det gælder især de østlige grænseom-

Alphonse Daudet: Tartarin von Tarascon. Træstik af *Andreas Brylka*, født 1931 i Polen. Nu bosat i Hamburg. Hans produktion i Tyskland er ikke stor, men hans træstik er blandt de ypperste, man kan fremvise. Han formår at skabe figurer, der næsten bevæger sig på papiret – tilmed i en teknik, som er drevet ud til en håndværksmæssig perfektion.

råder, hvor man møder en mere malerisk tendens end i de øvrige landsdele. I vest er man mærkværdigt nok ikke kommet under indflydelse af den mere artistiske, galliske streg. Den møder man kun hos få. Til gengæld finder man de fleste illustrerede bøger blandt normaludgaver, hvor de indgår med en kalkulation, der muliggør stor udbredelse. Masereel har f. eks. i de sidste tyve år arbejdet for *Insel-Verlag*, som jo udsender endog meget store oplag. Der findes naturligvis også privatpresser, men oplagsmæssigt tæller de kun lidt.

De illustrerede bøger deles ligeligt mellem klassisk og nutidigt indhold, dog med en anelse mere vægt på førstnævnte. Og for at fortsætte med det statistiske: blandt forlagene tæller først og fremmest *Büchergilde Gutenberg* (omtalt i *Bogvennen* 1965, p. 84). Og udover *Insel-Verlag* lægger man mærke til *Bauersche Giesserei* og dennes privatpresse, *Gotthard de Beauclairs Trajanus-Presse* og *Ars librorum* samt *Maximilian-Gesellschaft*, hvor Richard von Sichowsky er kunstnerisk leder.

Det vil ikke undre nogen, at træsnit og træstik indtager en betydelig position. Tyskland har fra 1400-tallet en rig tradition, som i dag føres vide-

Doktor Faust med træsnit af *Fritz Kredel*, født 1900. En af Rudolf Kochs elever. Nu bosiddende i USA. I en enorm produktion viser han os det bedste i tysk træsnit-tradition. Der er et stærkt gotisk præg over hans arbejder, som spænder meget vidt: Grimms Eventyr (naturligvis), Zweig, Mörike, Dickens, Mark Twain. Hans bøger sættes bedst med brudte skrifter.

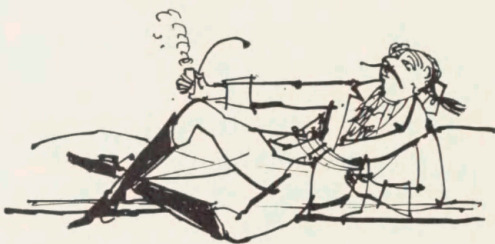
re, dels i konservativ retning, dels helt frigjort. Iøvrigt er der ikke nogen form for grafisk teknik, som ikke er repræsenteret.

Opremsninger ville være kedelige. Men vi skylder, ud over dem, der er omtalt i forbindelse med gengivelse af deres arbejder, at nævne nogle fremtrædende navne, uden hvilke denne korte oversigt ville være misvisende.

Det gælder i Østrig *Oscar Kokoschka*, måske den tydeligste eksponent for expressionismen. Og det gælder en række schweizere med *Imre Reiner* i spidsen (omtalt i *Bogvennen* 1966, p. 257). Han følges af *Felix Hoffmann*, der mestrer farvetræsnittet, selv om hans arbejder kan virke lidt tørre i deres indhold. Livlig er til gengæld *Hans Erni*, hvis stil vist er tilstrækkelig kendt fra plakater. Og helt burlesk er *Hans Fischer*, hvis tynde streger danner et overdådigt festfyrværkeri.

Set som helhed må man dog sige, at den tyske illustrationskunst fører et meget jordbundet liv. Få svinger sig op til det frigjorte. Mange synes bundet af træet, eller også har man netop valgt træet, fordi det i virkeligheden var det rette medium at udtrykke sig i. Det er typisk, at mesteren Reiner er født i Ungarn og Brylka i Polen.

Bogen er naturligvis forbilledligt produceret og giver med sine 150 eksempler virkelig dækning

Gottfried August Bürger: *Münchhausen*. Illustreret af *Gerhard Oberländer*, født 1907. Har tegnet til en lang række af de klassiske børnebøger (Skatteøen, *Robinson Crusoe*, H. C. Andersen, *Brødrene Grimm*) samt adskillige billedbøger med egen tekst. Ofte i farver. Mange af bøgerne er udgivet af *Büchergilde Gutenberg*. Hans stil er ukompliceret og fortællende, gerne med dramatisk og især humoristisk karakter.

Emile Zola: *Germinal*. Med træsnit af *Frans Masereel*, født 1899. En internationalt præget kunstner af flamsk afstamning med relationer til en lang række lande. Nu bosat i Nice. Arbejder udelukkende i træ. Han er et typisk udtryk for expressionismen. Forfattere som Rolland, Duhamel, Claudel og Lorca giver ham grundlag for at udtrykke sig.

for emnet. Der er fulgt det udmærkede princip at vise et opslag på højresiden suppleret med en eller flere illustrationer i hel størrelse på venstresiden.

Hertil kommer dr. Halbeys grundige introduktion samt en oversigt over samtlige kunstneres værker inden for bogillustration gennem perioden. Herved sættes man i stand til at danne sig et indtryk af antal, emner, udgivere m. m. I tilknytning hertil en kort biografi.

Det er meningen at udsende et supplerende tredje bind i 1971.

Tænk, hvis man havde et sådant værk på dansk. Men bogillustration er ved at sygne hen. Forlæggere interesserer sig ikke for den. Og kunstnerne har ikke ydmyghed nok til opgaverne. For bogkunst er det først, når illustrationen bliver afhængig af de typografiske omgivelser. Og de fleste vil være frie i dag. Det kræver for meget at indordne sig og skabe inden for den ramme af disciplin, hvori den største kunst trods alt er blevet til.

eef

Idebørs for privattryk

Skønt udvælgelsen af årets bedste bogtryk har haft skiftende principper over for privat- og prestigetryk, har ingen været i tvivl om sådanne publikationers store betydning for højnelsen af dansk boghåndværk i de sidste årtier. Det gælder både den velhavende jubilars gennemarbejdede pragtværk til et sekscifret beløb og det lille bogtrykkeris tynde, men noble hæfte ved juletid. Enhver, som har den fornøjelse at se en væsentlig del af den slags skrifter, har dog nu og da følt et skår i glæden, når han konstaterede, at den veludførte hilsen nærmest var et påskud for typografisk udfoldelse; det var måske en text af ringe værd, måske en god men fortærsket klassikerstump, måske et nyt men ugennemarbejdet fagligt bidrag, ting man vanskeligt kunne tilskrive interesse udover øjeblikket.

Selvfølgelig kan ethvert valg af text til en planlagt nytårsbog finde både tilhængere og modstandere, og nogen censur er mindst af alt ønskelig. Men det er et hyppigt nævnt faktum, at de ivrige og dygtige producenter ofte savner tid og forudsætninger for at finde læseværdige texter. Og omvendt har skrivende og studerende folk ofte noget i skuffen, eller de har fundet en rosin eller et ålehoved ved læsning udenfor alfarvej, som de gerne vil dele med andre, men ikke kan placere på et forlag, fordi tingen er for lidt salgbar, tit slet og ret for lille, til at en normal udgivelse kunne friste.

Da den uundværlige flersidighed i FfB's medlemsskare altid søges afspejlet i dens styrelse og udvalg, har den tidligere omtalte nye publikationskomité haft mulighed for udfra flere synspunkter at drøfte den omtalte notoriske manuskriptnød, og den vil gerne hermed forelægge en fremsat mulighed: *at danne en pulje eller clearing-central for ideer til privattryk og prestigetryk.* Til den skal man kunne henvende sig, hvis man mangler ideer, og ideerne skal formidles gratis.

Det lyder nemt og behageligt. Men det kræver faktisk en del uegennytte. For som enhver forstår, kan publikationsudvalget ikke levere ideer lige ud af luften. Og det betyder, at man også frivilligt og gratis må *aflevere* ideer. Forfatteren der ligger med en speciel idé, teg-

neren der har fået øje på en opgave, den erfarne læser der har fundet en ting værd at fremdrage, manden der får lyst at belyse et emne eller se det belyst – ja de må i egen og andres interesse tilbyde ideen; men desuden må det firma i og udenfor bogbrancherne, der har haft en god idé i hænde, men af en eller anden grund ikke kunne bruge den, lade den gå videre uden at høste hverken guld eller ære deraf sidenhen.

Til gengæld skal den sidstnævnte gruppe, de prestigepublicerende trykkerier og andre firmaer, kunne spørge »idebørsen« til råds om et emne af en vis art og størrelse. Og synes de om den givne idé, er den deres kvit og frit; dog må FfB finde det passende, at der før eller efter publikationens udsendelse kan gives tilbud til medlemmerne; der kan ligge en favor i prisansættelsen, eller blot i at man får tilbudet, og for producenten ligger der en fordel i at kunne fremstille et extra oplag.

Dette lyder måske altsammen naivt og kunne i tilpas stort format blive en komplet centralstyring af forlagsvirksomhed, som man bruger det på steder, vi nødigt efterligner. Det er naturligvis ikke, hvad vi tilsigter. Vi kan tilbyde gratis formidling, og vi kan love fornøden diskretion. Men vi kan ikke analysere, kritisere og udbygge indkomne forslag, og endnu mindre behøver nogen at frygte for, at vi selv vil hugge eller realisere eller blot ensrette ideerne, omend vi alle har haft hænderne i en god del privattryk.

Men ærlig talt: der hældes en masse ofte dejligt arbejde i bøger, der ikke rigtig kan bære det. Og det er synd, hvis bogtrykkeren eller jubilaren gerne havde taget en bedre idé, om han blot havde vidst, hvor den fandtes.

Skal vi prøve? Hvis De mener Ja, så send Deres ideer og ønsker til en af os, og så ser vi, hvordan det hele virker. Men vent ikke, at vi kan levere ideer til ret mange, før vi får nogle fra andre interesserede!

Erik Dal,

Forchammersvej 1, 1920 København V.

Austin Grandjean,

Skt. Thomasallé 3, 1824 København V.

Poul Kristensen,

Aakirkebyvej 2, 7400 Herning.

Bent Robde, Den grafiske Højskole,

Julius Thomsensgade 5, 1974 København V.

Kritik af udvælgelse

Professor Steen Eiler Rasmussen har i Politiken skrevet en kronik, hvorfra vi citerer nedenstående, idet redaktionen føler, at Forening for Boghaandværk har et stærkt medansvar ved den årlige udvælgelse af det bedste bogarbejde.

Forening for Boghaandværk har udpeget *Mogens Lebechs* bog om *København og Københavnerne* som værende en af de typografisk bedste bøger i 1967. Jeg har spekuleret meget over hvorfor. For en mere ustyrlig grim bog har jeg ikke i lange tider set. Jeg tror forklaringen er den, at bogen giver en mængde kulturhistoriske billeder fra København, og så snart en ting har noget med ordet kultur at gøre, er det som om fanden tager ved folk: de mister aldeles evnen til at se og høre ... Den er tilrettelagt med et firspaltet tværformat, der ligesom en avis tillader mange forskellige bredder af billeder. Det er fornuftigt tænkt – men ustyrlig rodet udført, en fuldstændig mishandling af materialet, og irriterende forvirret, når man prøver at læse bogen og tyde billederne.

Forening for Boghaandværk udsprang af xylograf Hendriksens berømte artikel 2. juledag 1884 i *Politiken*, hvor han fuld af indignation revsede den tids elendige typografi. Hvad ville han have sagt, om han havde set, hvilke bøger den hæderkronede forening nu præmierer? Hvem træder i dag op med samme harme som han? ... Som forening kan man ikke, som Hendriksen gjorde, hænge det dårlige ud, man må nøjes med at rose, og når man roser må man være liberal, tilfredsstillende enhver smag – også den dårlige.

Hertil svarer Komiteen for årets bedste bogtryk: Man har taget professor *Steen Eiler Rasmussens* bemærkninger til efterretning, både som de er fremsendt direkte i brev og i kroniken i »*Politiken*«. Man beklager professorens i bogens udvælgelse motiverede udmeldelse af Forening for Boghaandværk, der er fastholdt skønt man har gjort opmærksom på, at juryen, der har udvalgt bogen, er ganske uafhængig af Forening for Boghaandværk.

En bogsamler-bog

Ved Fyns-afdelingens 25 års jubilæum sendte afdelingen sine medlemmer en meget smuk bogsamler-bog, nemlig fire af afdelingens bogvenners højst personlige betragtninger. Bogtrykkeren, der trykte bogen, har også betænkt foreningens øvrige medlemmer med 200 eksemplarer af ialt 600 (ikke i boghandelen).

Prisen er 30 kr. incl. ekspedition, porto og moms. Skriv *omgående* til Forening for Boghaandværk, Furesø Parkvej 51, 2830 Virum. Nogle ekspl. reserveres til fjerntboende medlemmer. Giroblanket vedlægges til hurtig betaling. Og pengene går til restaurering af FfB's domicil.

Georg Kurt Schauer

Vor tyske bidragyder, der er født i 1899, er en af de fineste bogkendere i Vesttyskland i dag. Dr. phil. og docent i boghistorie ved Den tekniske Højskole i Darmstadt. Tidligere forlagsboghandler og konsulent ved flere skriftstøberier samt leder af samlingen for bogkunst ved biblioteket i Frankfurt a. Main og den dermed forbundne Stiftung Buchkunst. Medarbejder ved »*Book Typography 1815-1965 in Europe and the United States of America*« og forfatter af tekstdelen af monumentalværket »*Deutsche Buchkunst von 1890 bis 1960*«, Hamburg 1963.

Birgit Sylvander og Bent Rohde

har tidligere arbejdet sammen om artikler med emner fra boghistorien og skrifthistorien.

Birgit Sylvander er uddannet på Tegne- og Kunstindustriskolen og Den grafiske Højskole og har senere undervist på begge skoler. Har i en årrække i forskellige virksomheder arbejdet med reklamegrafik, marketing og public relations. Beskæftiger sig nu i egen virksomhed med grafisk tilrettelægning, tidsskrift- og forlagsarbejde.

Om Bent Rohde se *Bogvennen* 1967, s. 364.